

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационен труд на тема: *„Изследване на туристическия потенциал на община Ботевград за устойчиво развитие на дестинацията”*, разработен от ДЕСИСЛАВА ИВАНОВА АЛЕКСОВА – докторант на самостоятелна подготовка за присъждане на ОНС „Доктор”, по научна специалност 3.9 „Туризм” към Международно висше бизнес училище (МВБУ) – Ботевград, за отчислена с право на защита, с научен ръководител проф. д.ик.н. СОНЯ МИЛЕВА

от

проф. д-р БОРИС ТОДОРОВ КОЛЕВ - Катедра „Туризм” към Стопански факултет на ЮЗУ „Н. Рилски” - Благоевград

I. Справка за докторанта:

Кандидатката за образователната и научната степен „доктор” Десислава Иванова Алексова е родена на 23.08.1979 г. в София. Завършва висшето си образование в Нов български университет (НБУ), където придобива ОКС „бакалавър” по „Туризм”. Има специализации по „културен туризм” (1998-2002 г.). Придобива магистърска степен по „международен туризм” (2002 – 2003 г.) със специализация „алтернативен туризм”. От 2007 до 2010 г. е докторант на самостоятелна подготовка в Катедра „География на туризма” в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски” по научната специалност 01.08.14. Отчислена е с право на защита. От 2018 г. е докторант на самостоятелна подготовка по специалността 3.9. „Туризм” при Международното висше бизнес училище (МВБУ) и е отчислена с право на защита. Повишавала е квалификацията си чрез участие в различни курсове провеждани от Асоциация „Планини и хора”, БААТ, Българска фондация по биоразнообразие, както и в семинари и други форми на обучение в Турция, Гърция, Албания и Португалия. Участва като член и експерт-консултант към Обществен съвет при Министерството на туризма, Съвета по туризма в община Ботевград, експерт към Българската туристическа камара и други. Провеждала е лекции в МВБУ по дисциплините: „Планиране и развитие на туризма”, „Туристическо търсене”, „География за травелагенти” и други. В НБУ е преподавала „Балнеоложки и СПА, туризм”, Екскурзоводство и туристическа анимация” и други. Преподавала е и във ВУАРР по дисциплините: ”Маркетинг в туризма” и „Туристически пазари”. Д. Алексова е участвала и в разработването на редица научни-приложни и бизнес-проекти към някои общини (Ботевград, Божурище, Смолян, Хасково, Дупница, Своге и други). От 2007 до 2012 г. е била хоноруван асистент в МВБУ в Ботевград, а от 2004 до 2012 г. е работила също като

хоноруван асистент в НБУ. Владее английски и испански език и притежава необходимите за научна работа компютърни умения. Била е научен ръководител на 12 дипломанта.

II. Обща характеристика на дисертационния труд:

Представената дисертация е в обем от 162 страници текст, включително 137 заглавия в списъка на използваната литература, от които 45 са на латиница. Отделно са приложени и списъци с използвани нормативни, програмни и стратегически документи, както и електронни източници. Към дисертационния труд са включени, извън обема от 162 страници, и 16 приложения с разработвани с нейно участие проекти, експертизи и анкетни материали, които са доказателство за придобит разнообразен професионален опит в сферата на туризма.

В структурно отношение дисертационното изследване се състои от подробен и добре разработен Увод, в който са включени подходящо формулирани актуалност, цел, предмет 4 задачи, териториален и времеви обхват, информационна обезпеченост и изследователска теза, основни проблеми и ограничения, 4 глави, Заключение и Списъци на постигнатите приноси, фигурите, таблиците, използваните видове литература и приложения. Липсва обаче *обекта* на изследването, а и целта би трябвало да бъде след *предмета*, а не преди него

Първа Глава: „**Теоретико-методологически основи на изследването**” е посветена на задълбочен преглед и анализ на някои основни компоненти на устойчивото туристическо развитие. Десислава Алексова е проучила редица публикации и мнения, свързани със съвременното устойчиво развитие на туризма, като се е запознала с вижданията на много български и чужди автори. В тази глава са анализирани и представени и най-важните методически аспекти, принципи и подходи при извършването на анализи и оценки на туристическия потенциал, който е в основата на устойчивото развитие на туризма. В текста на тази глава са посочени използваните от докторанта изследователски подходи като *системен* и *интегрален*, както и конкретни оперативни техники за събиране на първична информация – *неструктурирани*, *полуструктурирани* и *структурирани* интервюта, чрез които са получени полезни емпирични данни за съществуващия туристически потенциал (атракции, маршрути и т.н.) на община Ботевград (стр. 18). Чрез създаване на фокусни групи с участници от местните власти, предприемачи, и други е получена ценна информация за материалното и не материалното културно-историческо наследство

на общината. Самата Десислава Алексова е била член-модератор в две от тези фокусни групи, което допълнително е повишило нейната квалификация като специалист в областта на туризма. С определено теоретично и главно практическо значение е т. 3.4. озаглавена „Извеждане на критерии и показатели за устойчиво развитие на местно ниво” (стр. 29-34).

Алексова е извела следните основни принципи, които характеризират устойчивото развитие на местно ниво: *устойчивост; демократичност; прозрачност; ангажираност и публично-частно партньорство; местна идентичност* (стр. 29). Това е позволило тя да предложи следните формулирани от нея приоритети в развитието на туристическата дестинация, като се изхожда от: *уникалното позициониране на община Ботевград; микрорайониране и развитие на регионален туристически продукт; подобряване на общата инфраструктура и достъпност на средата; институционално развитие, координация и партньорство със заинтересованите страни и устойчиво развитие на специализирани видове туризъм в общината.*

Във Втора Глава „**Проучване и анализ на туристическия потенциал за устойчиво туристическо развитие на община Ботевград**” са анализирани влияещите върху развитието на туризма *външни и вътрешни фактори.*

Като *външни* са определени и накратко анализирани 5 фактора: *политически, икономически, социално-културни, екологични и технологични.* Вътрешните фактори, според докторанта, са: *местоположение и транспортна достъпност; икономическа характеристика; демографска характеристика; образование; здравеопазване; социална структура; културно-битови нужди.* От 50 до 69 стр. е направена подробна инвентаризация на природните и антропогенните туристически ресурси, които формират цялостният туристически потенциал на общината. След това е направен SWOT-анализ на туристическия сектор на изследваната община.

В Трета Глава „**Резултати от изследването и анализ на туристическия потенциал на община Ботевград за устойчиво туристическо развитие**” са поместени ценни данни за посетените места, както и реализираните нощувки по населени места (фиг. 25 и 26 на стр. 88). Обекти на анкетни проучвания са формираните 4 целеви фокус-групи (местна власт; културни и просветни дейци; местен бизнес и лидери на мнение), както и направените изводи за предлагане на устойчив туристически продукт. Темите и получените резултати подробно са представени в табл. 16 и 18 (стр. 93-96). Направено е и анкетно проучване сред гости посетили община Ботевград. Правилно е установено, че тези гости не са добре

запознати с възможностите за туризъм в нея. Логично те са познати на местното население. Предмет на допитването са били впечатленията от основните компоненти на природната среда като релефни особености, водни течения, растителен и животински свят, както и антропогенните ресурси като култови, недвижими културно-исторически обекти, местни етнографски, занаятчийски и фолклорни традиции, спортни прояви и други атрактиви. Това е една от най-ценните части от дисертацията. Така е направена важна обратна връзка, която би позволила по-умело управление на тази туристическа дестинация. В тази глава са представени и възможностите на общината (природни и антропогенни ресурси) за развитие на редица видове туризъм като *приключенски, фестивален, краткотраен седмичен или уикенд, културен, селски, планински* и други. Тези предложения са посочени в табл. 16. (стр. 94). Тези предложения са допълнени с аргументиране на възможностите и потенциалите на общината и за развитие специално на различни видове *спортен туризъм* (велотуризм, конен спорт, футбол).

Глава Четвърта „Предложения и препоръки за устойчивото туристическо развитие на община Ботевград” обхваща задълбочено представяне на стратегическите цели и приоритети за устойчивото развитие на туризма в общината. Определените цели от Д. Алексова са: *1. Реалистичност на стратегическите приоритети; 2. Гъвкавост и 3. Съвместна и равнопоставена ангажираност на заинтересованите страни* за развитието на туризма (стр. 114). На равнище туристическа дестинация са изведени и предложени за прилагане следните принципи, всъщност е по-точно да се наричат по друг начин, защото понятието принцип е много ангажиращо и трудно може да се отнесе за дестинация.

Докторантката е предложила за бъдещото развитие на равнище дестинация следните постановки, придружени от кратки обосновки, въз основа на които да се управлява развитието на туризма в общината: *устойчивост; демократичност; прозрачност; ангажираност и публично-частно партньорство; местна идентичност* (стр.114). На стр. 114 са формулирани три конкретни стратегически цели за развитието на туризма в общината. Чрез тяхното осъществяване, Д. Алексова обосновава постигане на устойчиво развитие на туризма при спазване на следните, наречени от нея, 5 стратегически приоритета: *1. Създаване на туристически бранд Ботевград; 2. Развитие на туристически зони в община Ботевград и създаване на регионален туристически продукт; 3. Подобряване на общата инфраструктура и достъпността на средата; 4. Институционално развитие, координация и партньорство със заинтересованите страни; 5. Устойчиво*

развитие на специализираните видове туризъм на територията на община Ботевград (стр. 115).

Друго ценно собствено постижение като изследователски резултат е извършеното туристическо зонироване на община Ботевград, а не микрорайониране, както е наречено от Д. Алексова, защото в самата община тя обособява 3 туристически зони: „*Ботевград*”, „*Ржана*” и „*Боженица*”. (фиг. 30 на стр. 118).

Логично, като най-развита е посочена зона Ботевград, в чиито обхват са отграничени 3 туристически ядра като по-ниски от зоната таксономични единици (фиг. 31 на стр. 120). Посочено е и това, че зона „*Ржана*” е в процес на формиране в перспектива. В табл. 21 (стр. 122) е представена подробна „*Схема на микрорайониране на Централна туристическа зона „Ботевград*”. Самата докторантка отделя зони, което се вижда от тази таблица, а не микрорайони.

В резултат на тези подробни анализи са формулирани подходящи предложения като „разработването и въвеждането на *доброволна сертификация и запазена марка за качество „Ботевград*”. (стр. 127). На стр. 129-132 Д. Алексова подробно е формулирала и обосновала необходимостта от предприемането на 10 мерки, чието изпълнение би позволило създаването и внедряването на туристически бранд „*Ботевград*”. Изразът „*доброволна сертификация*” буди недоумение и защо е използван? Стремещт за получаване на сертификат, по принцип, е доброволен, а не задължителен. В нормативните документи не се предвижда принуда за сертификация. За да се сертифицира дадена дестинация, тя трябва да отговаря на съответни изисквания и осъществени мерки и действия и при условие, че те са изпълнени, тогава може да се постигне такова признание.

Би трябвало в дисертацията да се направи по-подробно географско представяне на изследваната територия като данни за релефа, а не само средната надморска височина, климата, броят на населението, дължината и гъстотата на пътната мрежа и други.

Приложеният Автореферат съответства по структура и съдържание на дисертационния труд.

По темата на дисертацията са приложени 7 самостоятелни научни публикации, от които една в чужбина (Румъния).

В **Заключението** накратко са представени постигнатите в дисертационния труд изследователски резултати по отделните глави.

Посочени са **5 приноса** в него, постигнати в хода на дисертационното изследване. Към два от тях имам забележки.

В принос № 2 се посочва, че е „*разработена схема за туристическо микрорайониране*”, но на практика е направено зонироване.

Не приемам принос № 3, който е „набиране на емпирична количествена и качествена информация за актуалното състояние на основните подсистеми на ТСОТ в община Ботевград” (стр. 152). Събирането или набавянето на такава информация е до научен, подготвителен стадий, и не може да се определя като принос. Без такава информация е невъзможно осъществяване на каквито и да са действия, не само в науката.

Посочените забележки и пропуски са основно от техническо естество и не са от значение, което да намалява постигнатите изследователски резултати.

В дисертацията е приложен метода SWOT-анализ, но не е посочен в изброяването на използваните изследователски методи.

III. Основни достойнства и качества на дисертацията:

1. Добре формулирани актуалност, предмет, цел, задачи, териториален и времеви обхват на изследването, които са позволили успешното му провеждане;
2. Характеристиките, анализите и оценките, извършени на равнище община са позволили да се влезе в много по-голяма дълбочина по проблематиката на изследваната територия с нейните туристически потенциали и ресурси. Докторантката познава много добре изследваната територия и нейните проблеми, тя притежава нужната квалификация и опит, което личи от приложения списък от публикации и участия в разработването на проекти;
3. Извършено е подходящо и обективно зонироване на територията на община Ботевград, при което са отделени три туристически зони;
4. С разработения дисертационен труд Д. Алексова доказва, че може да извършва самостоятелни научни изследвания;
5. Докторантката е запозната много добре с основните научни, нормативни и информационни източници и документи;
6. Приложените илюстративни материали, и особено добре направените картни и таблични приложения, сполучливо допълват и обогатяват текстовата част на дисертацията;
7. Езикът на изследването е ясен и стегнат;

Заключение:

Като имам пред вид, че всички необходими етапи по време на подготовката са изпълнени, дисертацията е самостоятелно дело на докторантката, спазени са всички изисквания на ЗРАСРБ и другите нормативни актове, и обстоятелството, че докторантката притежава всички качества, опит и

компетентности за провеждане на самостоятелни научни изследвания, предлагам на Уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително и да вземат решение, с което да присъди на Десислава Иванова Алексова образователната и научната степен ДОКТОР по научната специалност 3.9 „Туризм“.

СОФИЯ, 25 февруари 2019 г. РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-р Борис Колев